

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Sijoittajansuoja ja sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu EU:n ja sen ulkopuolisten maiden välisissä kaupp- ja investointisopimuksissa”

(2015/C 332/06)

Esittelijä: Sandy BOYLE

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea päätti 10. heinäkuuta 2014 pitämässään täysistunnossa työjärjestyksensä 29 artiklan 2 kohdan nojalla laatia oma-aloitteisen lausunnon aiheesta

”Sijoittajansuoja ja sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu EU:n ja sen ulkopuolisten maiden välisissä kaupp- ja investointisopimuksissa”.

Asian valmistelusta vastannut ”ulkosuhteet”-erityisjaosto antoi lausuntonsa 28. huhtikuuta 2015.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea hyväksyi 27. ja 28. toukokuuta 2015 pitämässään 508. täysistunnossa (toukokuun 27. päivän kokouksessa) seuraavan lausunnon. Äänestyksessä annettiin 199 ääntä puolesta ja 55 vastaan 30:n pidättyessä äänestämästä.

Luettelo lausunnossa käytetyistä lyhenteistä

BIT – Bilateral Investment Treaty – kahdenvälinen investointisopimus

CETA – Comprehensive Economic Trade Agreement (Kanada) – laaja-alainen talous- ja kauppasopimus

CFR – Charter of Fundamental Rights – Euroopan unionin perusoikeuskirja

CS – Civil Society – kansalaisyhteiskunta

CSO – Civil Society Organization – kansalaisyhteiskunnan organisaatio

EC – European Commission – Euroopan komissio

ECHR – European Convention on Human Rights – Euroopan ihmisoikeussopimus, ECHR

ECT – Energy Charter Treaty – sopimus Euroopan energiaperuskirjasta

ECJ – European Court of Justice – Euroopan unionin tuomioistuin

EP – European Parliament – Euroopan parlamentti, EP

EU – Euroopan unioni

FDI – Foreign Direct Investment – suora ulkomainen sijoitus

FTA – Free Trade Agreement – vapaakauppasopimus, FTA

ICSID – International Centre for Settlement of Investment Disputes – sijoituksia koskevien riitaisuuksien kansainvälinen ratkaisu- ja sovittelukeskus, ICSID

IIA – International Investment Agreement – kansainvälinen investointisopimus

INTA – European Parliament International Trade Committee – kansainvälisen kaupan valiokunta, Euroopan parlamentti

IP – Investor Protection – sijoittajansuoja

ISDS – Investor State Dispute Settlement – sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu

LSE – London School of Economics

MS – EU Member States – EU:n jäsenvaltiot

NAFTA – North American Free Trade Agreement – Pohjois-Amerikan vapaakauppasopimus, Nafta-sopimus

OECD – Organisation of Economic Co-operation and Development – Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö, OECD

SME – Small and Medium sized Enterprises – pienet ja keskisuuret yritykset, pk-yritykset

TBC – Transatlantic Business Council – Transatlantic Business Council -järjestö

TEU – Treaty of the European Union – Sopimus Euroopan unionista, SEU-sopimus

TFEU – Treaty on the Functioning of the European Union – Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus, SEUT-sopimus

TTIP – Transatlantic Trade and Investment Partnership – Transatlanttinen kauppaa- ja investointikumppanuus, TTIP

UNCITRAL – United Nations Commission on International Trade Law – Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälisen kauppaoikeuden toimikunta

UNCTAD – United Nations Conference on Trade and Development – Yhdistyneiden kansakuntien kauppaa- ja kehityskonferenssi, UNCTAD

WTO-DSP – World Trade Organisation-Dispute Settlement Procedure – Maailman kauppajärjestön riitojenratkaisumenettely

1. Päätelmät ja suositukset

Päätelmät

1.1 Suorat ulkomaiset sijoitukset ovat merkittävä talouskasvutekijä, ja ulkomaisille sijoittajille täytyy taata maailmanlaajuinen suoja välitöntä takavarikointia vastaan, ja näiden pitää välttyä syrjinnältä ja nauttia samoja oikeuksia kuin kulloisestakin maasta olevat sijoittajat.

1.2 Kunkin valtion oikeus sääntelyyn yleisen edun nimissä on ensisijainen kysymys, eivätkä yhdenkään kansainvälisen investointisopimuksen määräykset saa horjuttaa sitä. On olennaisen tärkeää, että käytettävissä on lauseke, joka takaa tämän oikeuden laaja-alaisesti.

1.3 Sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu ei saa korottaa valtiolliset rajat ylittävää pääomaa itsenäisen valtion asemaan tai antaa ulkomaisille sijoittajille mahdollisuutta kyseenalaistaa valtioiden oikeus säännellä ja päättää omista asioistaan.

1.4 Sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun käytössä on kuitenkin ajan mittaan havaittu lukuisasti väärinkäytöksiä, joihin on nyt puututtava. Sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun soveltamisessa havaittuja systemaattisia puutteita ovat muun muassa läpinäkymättömyys, välimiesmenettelyä koskevien selkeiden sääntöjen puuttuminen, valitusoikeuden puuttuminen, sellaisiin kotimaisiin sijoittajiin kohdistuva syrjintä, jotka eivät voi käyttää järjestelmää, pelko siitä, että suojellaan puhtaasti spekulatiivisia sijoituksia, joilla muun muassa ei ole vaikutusta työpaikkojen syntymiseen, sekä pelko siitä, että menettelyä hyödyntävät alaan erikoistuneet lakiasiantoimistot. Tavoitteena on nyt tehdä ehdotus vaihtoehtoiseksi sijoittajan ja valtion väliseksi riitojenratkaisumenettelyksi, jotta voidaan sovittaa yhteen sijoittajien oikeudet vaatimukset ja muun kansalaisyhteiskunnan esiin tuomat huolet, jotka johtuvat sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisua koskevista kielteisistä käsityksistä.

Euroopan komission transatlanttisen kauppaa- ja investointikumppanuuden yhteydessä sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisusta toimittamassa kuulemismenettelyssä paljastui selkeä näkemys ero elinkeinoelämän laajojen piirien ja muun kansalaisyhteiskunnan valtavan enemmistön välillä.

1.5 Huolta kannetaan siitä, että kolmen yksityisen lakimiehen muodostamalle paneelille on uskottu toimivaltuudet ratkaista ja antaa sitovia päätöksiä perustavaa yleistä etua palvelevilla aloilla. Vaikka Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälisen kauppaoikeuden toimikunta UNCITRAL on äskettäin hyväksynyt uuden avoimuussäännöt, esiintyy edelleen huolta siitä, että nykyjärjestelmä kärsii paljolti avoimuuden puutteesta ja että siihen ei kuulu valitusoikeutta.

1.6 Sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisusta on jo kauan sitten kaikonnut sen alkuperäinen perusajatus. Siitä on nyttemmin tullut huikkeen tuottoisa markkinapaikka kouralliselle sijoituskysymyksiin erikoistuneita lakiasiantoimistoja, joilla on hallitseva asema alalla.

1.7 Eräät erikoistuneet lakiasiantoimistot mainostavat nykyään sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisumenettelyä sijoituspäätöksiä tekeville välittömästi saatavilla olevana riskinhallintavälineenä. Eräissä huomiota herättäneissä tapauksissa siitä on tullut edunvalvontakeino, ja tällöin jo pelkkä oikeusriidan uhka aiheuttaa sääntelyn jähmenemistä, mikä rajoittaa lainsäätäjien pyrkimyksiä harjoittaa oikeutettua yleiseen etuun perustuvaa toimintapolitiikkaa. Lisäksi esiintyy huolta siitä, että menettely on houkuttanut riskirahastoja yms. tekemään spekulatiivisia sijoituksia.

1.8 On esitetty lukuisia takavarikoinnin tulkintoja, mikä on aiheuttanut kasvavaa huolta siitä, että veronmaksajat joutuvat kustantamaan vahingonkorvauksia yleisen edun mukaisista toimintapolitiikoista, joiden väitetään rajoittavan voittoja.

1.9 Vuoden 2014 loppupuolella allekirjoitettu EU:n ja Kanadan välinen sopimus (laaja-alainen talous- ja kauppasopimus) sekä EU:n ja Singaporen vapaakauppasopimus, johon on lisätty erillinen sijoituksia koskeva sopimusluku, sisältävät lajissaan ensimmäiset sijoituksia koskevat sopimusluvut, jotka EU on neuvotellut sopimukseen sen jälkeen, kun EU sai sijoituksia koskevat toimivaltuudet Lissabonin sopimuksen nojalla vuonna 2009. Vaikka näiden lukujen avulla on tarkoitus tehdä parannuksia nykyiseen sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisumenettelyn järjestelmään sekä antaa suuntaviivoja EU:n uutta, Euroopan komission väittämän mukaan ”huippunykyaikaista” sijoittajan ja valtion riitojenratkaisun mallia varten, ne eivät riitä hälventämään suuren yleisön tuntemia pelkoja. Singaporen vapaakauppasopimukseen ja laaja-alaiseen talous- ja kauppasopimukseen kirjatut mallit eivät ole identtiset, ja monien mielestä sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisumenettely on edelleen epätasapainoinen, erittäin kallis prosessi, joka estää demokratiaa toteutumasta, ei suo oikeutta muutoksenhakuun ja vaarantaa valtion sääntelyoikeuden antamalla ulkomaisille sijoittajille oikeuksia, jotka menevät eri maiden perustuslainsäädännöksissä taattuina oikeuksia pidemmälle ja ylittävät kotimaisten sijoittajien nauttimat oikeudet. ETSK panee huolestuneena merkille, että laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen määräyksiä sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisusta käytetään tällä hetkellä EU:n ja Japanin vapaakauppasopimusneuvottelujen pohjana.

1.10 Oikeudenkäyttäjän ja oikeudellisen avustajan roolien vaihtelu keskenään on selkeä eturistiriitatilanne, eikä laaja-alaisessa talous- ja kauppasopimuksessa ole onnistuttu puuttumaan siihen. Se vahvistaa näkemystä, että sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisumenettely ei ole oikeudenmukainen, riippumaton eikä tasapainoinen menetelmä sijoituksia koskevien kiistojen ratkaisemiseksi.

1.11 ETSK suhtautuu myönteisesti päätökseen käynnistää julkinen kuulemismenettely sijoittajan ja valtion riitojenratkaisusta transatlanttisessa kauppa- ja investointikumppanuussopimuksessa. Toisin kuin laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen tapauksessa, kuulemismenettely on osaltaan tehnyt transatlanttisesta kauppa- ja investointikumppanuussopimuksesta käytävistä neuvotteluista avoimempia, ja se muodostaa merkittävän ennakkotapauksen. Komitea uskoo vakaasti, että tätä esimerkkiä on nyt seurattava kaikissa tulevissa kauppaneuvotteluissa. Euroopan komissio on vastauksenaan määrittänyt neljä erityisalaa seikkaperäisempää jatkopohdintaa varten. Vaikka ETSK ei pidäkään tätä luetteloa kaikenkattavana, se esittää näkemyksensä näistä nimenomaisista kysymyksistä käsillä olevan lausunnon tekstijaksoissa 7–10.

1.12 Komitea on lisäksi tyytyväinen tavoitteeseen eliminoida ”perusteettomien kanteiden” mahdollisuus kaikista tulevista sijoittajansuojan mekanismeista. On tärkeää, että kansainvälisten investointisopimusten osapuolilla on suojanaan yleisluonteinen poliittinen suodatinmekanismi, joka sallii niiden yhteisymmärryksessä estää perustellusta syyistä kanteen eteneminen välitysoikeudelliseen menettelyyn.

1.13 Sijoittajia tulisi rohkaista pitämään sopimusperustaista riitojenratkaisua viimeisenä turvakeinona ja etsimään vaihtoehtoisia menetelmiä, kuten sovittelua ja välityspalveluja. Yksitysoikeudelliset vakuutukset ja sopimusperusteinen suojelu ovat asianmukaisia keinoja, joilla ulkomaiset sijoittajat pystyvät minimoimaan riskinsä.

1.14 Tarve suorien ulkomaisten sijoitusten suojelemiseen vaihtelee maittain. Maissa, missä on demokraattisesti toimiva, täysin kehittynyt ja korrumpiosta vapaa oikeusjärjestelmä, tulisi sijoituksia koskevat kiistat ratkaista sovitteluteitse, kyseisten maiden oikeusistuinkäsittelyissä ja valtioidenvälisen ratkaisukeinojen avulla. Nämä osatekijät ovat olemassa EU:ssa, Yhdysvalloissa ja Kanadassa, ja nykyiset voimakkaat transatlanttisten sijoitusten virrat osoittavat kiistatta, ettei sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun puuttuminen ole esteenä sijoitustoiminnalle. Niinpä ETSK:n päätelmäksi muodostuu, ettei määräys sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisusta ole välttämätön transatlanttisessa kauppa- ja investointikumppanuudessa (TTIP) tai laaja-alaisessa talous- ja kauppasopimuksessa (CETA), ja komitea vastustaa sellaisen sisällyttämistä niihin.

1.15 Määräys sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisusta voi mahdollisesti muodostua sekä TTIP:n että CETAn kompastuskiveksi. Euroopan komission on syytä harkita, onko järkevää ja asianmukaista ajaa edelleen tätä poliittisesti arkaluonteista ja suuren yleisön keskuudessa epäsuosittua tavoitetta.

1.16 Kehitysmaiden näkemykseksi on selkeästi muodostumassa, että ne eivät voi hyväksyä sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun mekanismeja, jota kasvava joukko merkittäviä globaaleja toimijoita tulee vastustamaan voimakkaasti. Mikäli vaihtoehtoista järjestelmää ei löydy, tulee olemaan vaikeampaa sisällyttää sijoittajansuoja sopimukseen sellaisten maiden kanssa, missä sitä tarvitaan eniten.

1.17 Esiintyy merkittävästi EU:n perussopimukseen sekä valtiosääntöoikeuden määräyksiin liittyvää huolta sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun tuottaman päätöksen suhteesta EU:n oikeusjärjestykseen. Yksityisillä välimesoikeuksilla on mahdollisuudet antaa päätöksiä, jotka eivät ole sopusoinnussa EU:n oikeuden kanssa tai voivat loukata Euroopan unionin perusoikeuskirjaa vastaan. Tästä syystä ETSK katsoo, että on ehdottoman tärkeää, että Euroopan unionin tuomioistuimien tarkistaa sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun yhteensopivuuden EU:n oikeuden kanssa virallisessa lausuntonmenettelyssä, ennen kuin toimivaltaiset elimet tekevät ratkaisunsa ja ennen kuin mikään Euroopan komission neuvottelemista kansainvälisistä investointisopimuksista tulee voimaan väliaikaisesti.

Suosituks

1.18 Mikäli halutaan löytää yleisratkaisu sijoitusriitojen ratkaisemiseksi, sen lähtökohtana ei voi olla nykyisen sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun vaatimaton uudelleenmuokaus. Sen kannatus suuren yleisön keskuudessa on hyvin vähäistä.

1.19 Ajankohtana, jolloin G7-ryhmän valtiot ovat edenneet pitkälle neuvotteluissaan laaja-alaisista kauppaa- ja investointisopimuksista, käsillä on ainutkertainen tilaisuus löytää uskottava järjestelmä, jossa yhdistyvät sijoittajien legitiimit intressit ja valtiolle kuuluvat oikeudet.

1.20 Mikäli päädytään yhtenäishallintotahoon, sen ei pidä koostua yksityisistä lakimiehistä ja sen tulee olla helpommin pk-yritysten käytettävissä ja siihen täytyy kuulua valitusoikeus olennaisena osana.

1.21 ETSK kehottaa painokkaasti Euroopan komissiota harkitsemaan UNCTADin puitteissa tehtyjä ehdotuksia sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun uudistuksesta ja toteaa, että kansainvälisen investointituomioistuimen perustaminen tarjoaa parhaan ratkaisun takaamaan, että järjestelmä on demokraattinen, oikeudenmukainen, avoin ja tasapuolinen.

2. Johdanto

2.1 Hyväksyessään asiakokonaisuuteen REX/390 kuuluvan lausunnon⁽¹⁾ hyvin suurella äänen enemmistöllä ETSK päätti samalla laatia oma-aloitteisen lausunnon sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisusta. Vaikka tämä suositus koski nimenomaisesti transatlanttista kauppaa- ja investointikumppanuutta, toimeksianto päätettiin sittemmin laajentaa kattamaan sijoittajansuojaa ja sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu kolmansien maiden kanssa tehtävissä kauppaa- ja investointisopimuksissa.

2.2 Vaikka käsillä olevassa lausunnossa tarkastellaan sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun yleisiä vaikutuksia, on väistämätöntä, että suuri osa käytetystä aineistosta ja mainituista esimerkeistä viittaa TTIP:hen. Sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu on ollut EU:n ja Yhdysvaltojen sidosryhmille hallitseva kysymys koko TTIP:stä käytyjen neuvottelujen ajan.

2.3 Euroopan komissio järjesti 15 viikon mittaisen (vuoden 2014 maaliskuusta heinäkuuhun kestäneen) julkisen kuulemismenettelyn, jonka aiheena oli sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu TTIP:ssä. ETSK katsoi parhaaksi odottaa tuon konsultoinnin vastausten julkaisemista sekä järjestää sen jälkeen julkisen kuulemistilaisuuden ennen lausuntonsa viimeistelemistä. Tulokset julkistettiin vuoden 2015 tammikuun puolivälissä, ja kuulemistilaisuus pidettiin 3. helmikuuta 2015. Molemmista oli suurta apua käsillä olevan lausunnon laadinnassa.

3. Taustaa

3.1 Järjestelmä

3.1.1 Sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu on kansainvälisen julkisoikeuden väline, jolla ulkomaiselle sijoittajalle taataan oikeus käynnistää riitojenratkaisumenettely vierasta valtiota vastaan kansainvälisen investointisopimuksen määräysten puitteissa. Sopimusten avulla on tarkoitus luoda tietyt ulkomaisia sijoituksia koskevat osapuolten perusveloitteet antamalla takeet siitä, että valtiot kunnioittavat sellaisia keskeisiä periaatteita kuin

- velvoite olla syrjimättä kansallisuuden perusteella ja varmistaa oikeudenmukainen ja tasapuolinen kohtelu
- kielto suorittaa suoria tai epäsuoria takavarikoiteja ilman viipymätöntä, riittävää ja vahingon kattavaa korvausta
- pääoman siirtomahdollisuuden suojeleminen.

3.1.2 Jos valtion katsotaan rikkoneen nämä velvoitteensa, voivat kansainvälisen investointisopimuksen määräysten piiriin kuuluvat ulkomaiset sijoittajat esittää vaateen kansainvälisessä välimiesmenettelyssä sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisumekanismin avulla. Kantajilla on velvollisuus esittää näyttö siitä, että kyseessä olevat toimenpiteet ovat aiheuttaneet näille merkittävää vahinkoa. Mikäli vaade hyväksytään, isäntämaa velvoitetaan korvaamaan aiheuttamansa vahinko. Toisin kuin Maailman kauppajärjestön riitojenratkaisumenettelyssä, valtiolla ei ole velvoitetta muuttaa lainsäädäntöään, jos se häviää riita-asian.

3.1.3 Sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu perustuu paljolti siihen katsantokantaan, että menettely tarjoaa epäpoliittisen puolueettoman tilan ulkomaisten sijoittajien ja isäntävaltioiden riitojen ratkaisemiseen. Se antaa yrityksille mahdollisuuden haastaa valtioita kansainvälisiin oikeusistuimiin. Tämä oikeussuojakeino on tarjolla ainoastaan ulkomaisille yrityksille tai monikansallisille yrityksille, jotka hyödyntävät toiseen valtioon sijoittautunutta tytäryritystä. Asianomaiset yhteisöt, kansalaiset ja kyseisestä maasta olevat yrittäjät tai hallitusvallan käyttäjät eivät voi turvautua tähän samaan mekanismiin.

3.1.4 Välimiehet eivät ole julkista valtaa käyttäviä vakinaisia tuomareita toisin kuin kansallisissa oikeusjärjestelmissä. Nämä oikeusistuimet koostuvat pääasiallisesti kolmesta yksityisestä lakimiehestä ja niiden istunnot eivät ole julkisia. Ne nimetään tapauskohtaisesti. Niiden päätökset ovat lopullisia eikä niihin sovelleta mitään virallista valitusmenettelyä.

⁽¹⁾ ETSK:n lausunto aiheesta ”Transatlanttiset kauppasuhteet ja ETSK:n kanta EU:n ja Yhdysvaltojen yhteistyön parantamiseen ja niiden väliseen mahdolliseen vapaakauppasopimukseen”, EUVL C 424, 26.11.2014, s. 9.

3.1.5 Jos kiistan molemmat osapuolet niin haluavat, voidaan sijoittajan ja valtion väliset riitojenratkaisumenettelyt pitää täysin luottamuksellisina, vaikka riitaan liittyisi yleistä etua koskevia seikkoja. Vaikka Yhdysvaltojen vakiomuotoinen kahdenvälinen investointisopimus onkin omiaan edistämään avoimuuden lisäämistä, ovat monet nykyisistä sopimuksista edelleen salaisuuden leimaamia. Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälisen kauppaoikeuden komitean avoimuussäännöt parantavat tilannetta merkittävästi, jos niitä ryhdytään toteuttamaan yleisesti.

3.2 Tietoja ja lukuja

3.2.1 93 prosenttiin kahdenvälisistä investointisopimuksista sisältyy määräys sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisusta⁽²⁾. Sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu sisältyy myös tiettyihin kansainvälisiin kauppasopimuksiin, kuten Pohjois-Amerikan vapaakauppasopimukseen (NAFTA), ja kansainvälisiin investointisopimuksiin, kuten sopimus Euroopan energiaperuskirjasta (ECT-sopimus). Vuonna 2014 ECT-sopimus ohitti NAFTA:n sopimuksena, johon vedottiin kaikkein useimmin⁽³⁾.

3.2.2 EU:n jäsenvaltiot ovat solmineet yli 1 400 kahdenvälisestä investointisopimusta 1950-luvulta lähtien, mikä on suunnilleen puolet kaikista maailmassa tehdyistä kyseisen kaltaisista sopimuksista⁽⁴⁾. Niissä kaikissa on pitkälti samanlaiset määräykset sijoittajansuojasta ja sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisusta. EU:sta peräisin olevien sijoittajien ilmoitetaan turvautuvan eniten sijoittajan ja valtion väliseen riitojenratkaisuun (50 prosenttia kaikista tapauksista).

3.2.3 EU käy parhaillaan Yhdysvaltojen kanssa neuvotteluja TTIP:stä, neuvottelee laaja-alaisesta vapaakauppasopimuksesta Japanin kanssa ja on äskettäin saanut Kanadan kanssa käyty neuvottelut päätökseen. Ennen kaikkea nämä aiheet ovat kirvoittaneet valtavan julkisen keskustelun siitä, tarvitaanko mihinkään sijoituksia koskevaan sopimuslukuun määräästä sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisumenettelystä.

3.2.4 Ainoastaan yhdeksällä EU:n jäsenvaltiolla on kahdenvälinen investointisopimus Yhdysvaltojen kanssa (Bulgaria, Kroatia, Latvia, Liettua, Puola, Romania, Slovakia, Tšekki ja Viro), seitsemällä jäsenvaltiolla on kahdenvälinen investointisopimus Kanadan kanssa ja Japanin kanssa ei yhdelläkään. Nämä kaikki ovat peräisin ajalta ennen kyseisten maiden liittymistä EU:hun.

3.2.5 Yhdysvaltalaisen sijoittajien suorien ulkomaisten sijoitusten kokonaismäärä näissä yhdeksässä jäsenvaltiossa vastaa yhtä prosenttia kaikista yhdysvaltalaisista suorista ulkomaisista sijoituksista EU:ssa. Mitä tulee kyseisistä jäsenvaltioista Yhdysvaltoihin tehtäviin suoriin ulkomaisiin sijoituksiin, voidaan todeta, että niiden määrä on vain 0,1 prosenttia suorien ulkomaisten sijoitusten kokonaismäärästä Yhdysvalloissa⁽⁵⁾.

3.3 Työmäärä

3.3.1 Sijoittajan ja valtion välisten riitojenratkaisumenettelyjen lukumäärä kasvoi huomasti vuosien 2002 ja 2014 välisenä aikana (tapauksia oli 58 vuonna 2013 ja 42 vuonna 2014)⁽⁶⁾, ja sopimusperustaisia välimiesmenettelyjä oli vuoden 2014 loppuun mennessä ollut kaikkiaan 610 tapaus. Useimmat välimiesfoorumit eivät kuitenkaan ylläpidä julkista rekisteriä vaateista, ja siksi arvioidaan, että tapausten kokonaismäärä on korkeampi.

3.3.2 Tiedetään, että 356 tapauksen käsittely on viety loppuun, ja 25 prosenttia niistä ratkaistiin sijoittajan hyväksi ja 37 prosenttia valtion hyväksi. 28 prosentissa tapauksista ratkaisun yksityiskohtainen sisältö pidettiin luottamuksellisena.

3.4 Ajankäyttö ja kustannukset

3.4.1 Välimiesmenettelyyn saatetussa asiassa kunkin osapuolen keskimääräiset kustannukset ovat 4 miljoonaa Yhdysvaltojen dollaria, mistä arviolta 82 prosenttia koostuu oikeudellisista kuluista⁽⁷⁾. Eräiden tapausten käsitteleminen loppuun voi kestää vuosia.

3.4.2 Suuret kustannukset ovat aiheuttaneet sen, että kolmannet tahot osallistuvat vaateiden rahoittamiseen. Näin ollen yritysten taloudellisen riskin supistuminen kasvattaa osaltaan perusteettomien kanteiden määrää, ja valtiot joutuvat kantamaan niistäkin koituvat oikeudelliset kulut täysimääräisinä. ETSK vastustaa jyrkästi tietoon tulleita spekulatiivisia sijoituksia, joita riskirahastot tekevät tietyissä sijoittajan ja valtion välisissä riitojenratkaisutapauksissa saadakseen osuuden mahdollisesta vahingonkorvauksesta⁽⁸⁾.

⁽²⁾ OECD (2012), ISDS – a scoping paper for the investment policy community.

⁽³⁾ UNCTAD, Recent Trends in IIAs and ISDS – N° 1, helmikuu 2015 (http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webdiaepcb2015d1_en.pdf).

⁽⁴⁾ Sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisua TTIP:ssä käsittelevään julkiseen kuulemismenettelyyn liittynyt muistio.

⁽⁵⁾ UNCTAD – ISDS Information Note on the US and EU.

⁽⁶⁾ Ks. alaviite 3.

⁽⁷⁾ E (SN/EP/6777), 10.12.2013.

⁽⁸⁾ Euroopan parlamentin tutkimuskeskus, "ISDS and prospects for reform" http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/545736/EPRS_BRI%282015%29545736_EN.pdf

4. Sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisua puoltavat näkökohdat

4.1 Irlantia lukuun ottamatta kaikkien jäsenvaltioiden solmimiin kahdenvälisiin investointisopimuksiin on kirjattu sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu. Tämän lisäksi on olemassa 190 EU:n sisäistä kahdenvälisiä investointisopimusta, ja niihin liittyy 16 prosenttia kaikista tunnetuista sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun tapauksista maailmassa.

4.2 27 jäsenvaltion vuonna 2012 hyväksymiin Euroopan komission neuvotteluvaltuuksiin kuuluu tavoitteena sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu. Päämääräksi on asetettu toimiva ja pitkälle kehitetty riitojenratkaisumekanismi.

4.3 Euroopan komission näkemyksen mukaan ⁽⁹⁾ sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu on

— tärkeä väline, jolla suojellaan sijoituksia ja niin ollen edistetään ja turvataan talouskasvua EU:ssa

— tehokas tapa varmistaa niiden velvoitteiden noudattaminen, joihin kauppakumppanimme sitoutuvat sijoittajiemme kanssa, kun ne allekirjoittavat investointisopimuksia.

4.4 ETSK:n työnantajat-ryhmä järjesti TTIP-aiheesta liike-elämän pyöreän pöydän kokouksen, jonka yhteisessä julkilausumassa ⁽¹⁰⁾ todetaan, että TTIP:n kaltaisen kansainvälisen sopimuksen tulee luoda tarvittavat edellytykset houkutellakseen tulevaisuudessa mittavasti sijoituksia transatlanttisilla markkinoilla. Tähän kuuluu riittävän toimintavapauden myöntäminen sijoittajille ja näiden syrjimätön kohtelu molemmilla tahoilla ja sijoittajansuojan nykypuitteiden parantaminen, sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu mukaan luettuna, tuomalla se paremmin pk-yritysten ulottuville ja tasapainottamalla asianmukaisesti keskenään sijoittajan oikeudet sekä valtioiden ja paikallisyhteisöjen oikeus sääntelyyn yleisen edun nimissä. On huolehdittava siitä, etteivät sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisua koskevat TTIP:n määräykset heikennä millään muodoin EU:n jäsenvaltioiden kykyä antaa yleisen edun mukaisia säädöksiä. Tämä on mainittu myös kuluttajien, ympäristöliikkeen ja maataloustuottajien eturyhmien kesäkuussa 2014 järjestämän, TTIP-neuvotteluja käsitelleen yhteiskokouksen päätelmissä.

4.5 Sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisumekanismien tarve todetaan painokkaasti elinkeinoelämän piireissä Atlantin molemmilla puolilla, ja ne pitävät sitä perustavana turvatekijänä ulkoisille sijoittajille, esittäen puoltavina syinä, että

— se on olennainen osa sijoittajansuojaa tarjotessaan puolueettoman ja tosiasiapohjaisen riitojenratkaisumekanismien, johon kuuluu sekä noudattamista edistäviä että väärin perustettavia kanteita ehkäiseviä määräyksiä

— sen myötä vahvistetaan osaltaan valtioiden oikeus sääntelyyn ja sijoittajien oikeus kansainvälisen oikeuden mukaiseen suojeluun.

4.6 On myös esitetty näkemyksiä, että sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu on vasta viimeinen keino ja että sitä käytetään ainoastaan äärimmäisissä tapauksissa, kun mikään vaihtoehdoista ei ole tuottanut tulosta, ja noin 90 prosentissa kahdenvälisistä investointisopimuksista sijoittajat eivät ole milloinkaan käyttäneet sitä esitteläkseen asiaansa. Vaikka maailmalaajuisten suorien ulkomaisten sijoitusten kanta ylittää arvoltaan 25 biljoonaa Yhdysvaltojen dollaria, vuodesta 1987 laskettuna tapauksia on ollut ainoastaan noin 500. Välimiesoikeus voi määrätä pelkästään rahamääräisen vahingonkorvauksen. Välimiehillä ei ole mahdollisuutta muuttaa valtioiden antamaa lainsäädäntöä tai niiden päättämiä muita toimenpiteitä ⁽¹¹⁾.

4.7 Elinkeinoelämän piirit katsovat lisäksi, että toimiva ja nykyaikainen sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisujärjestelmä on tärkeä myös pk-yrityksille, jotka ovat nostaneet 22 prosenttia kaikista kanteista maailmanlaajuisesti ⁽¹²⁾.

4.8 Vaikka elinkeinoelämän piirit ovat esittäneet vetoomuksia liberaalia investointisopimusta koskevien neuvottelujen käymisen puolesta ⁽¹³⁾, todetaan samalla, että olisi ryhdyttävä toimiin sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun muokkaamiseksi tehokkaammaksi, nykyaikaisemmaksi ja avoimemmaksi välineeksi. Tämä tukee sellaisten tärkeiden käsitteiden kuin "sijoittaja/sijoitus", "oikeudenmukainen ja tasapuolinen kohtelu" ja "epäsuora takavarikoiminen" määrittelemistä selväpiirteisemmin ⁽¹⁴⁾.

⁽⁹⁾ Euroopan komissio – Factsheet on ISDS – kohta 2 – 3.10.2013.

⁽¹⁰⁾ EESC Business Round Table – Common Declaration on TTIP, 16.12.2014.

⁽¹¹⁾ BusinessEurope, ISDS – Overview of BusinessEurope position, helmikuu 2015.

⁽¹²⁾ Ks. mt. ja Eurochambresin kannanotto (position paper) Views and priorities for the negotiations with the US for a TTIP, 6.12.2013.

⁽¹³⁾ Transatlantic Business Council – Comments of the TBC regarding the proposed TTIP, 10.5.2013.

⁽¹⁴⁾ BusinessEurope: TTIP – An Indispensable Tool to Protect Investors, 2.5.2014. BusinessEurope, ISDS – Overview of BusinessEurope position, helmikuu 2015.

4.9 Koska TTIP:n, CETAn ja EU:n ja Japanin välisen vapaakauppasopimuksen tiimoilta käytävät neuvottelut ovat saaneet erittäin suuren merkityksen julkisuudessa, on esitetty näkemyksiä, että jos kyseisissä tapauksissa ei päästä neuvotteluteitse sopimukseen, siitä koituisi suurta haittaa pyrkimyksille neuvotella määräys sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisusta mukaan muihin kahdenvälisiin investointisopimuksiin, koska jokainen sopimus vaikuttaa kaikkiin muihin valmisteilla oleviin sopimuksiin.

5. Huolestumista ja vastustusta aiheuttavia seikkoja

5.1 Sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu ei nauti samanlaista tukea muilla kansalaisyhteiskunnan keskeisillä lohkoilla. Ollaan kuitenkin yleisesti ottaen yhtä mieltä siitä, että ulkomaiset sijoittajat tarvitsevat turvaa suoria takavarikkoja ja syrjintää vastaan ja että heillä on oltava käytettävissään samat menettelyt kuin kyseisestä maasta olevilla sijoittajilla.

5.2 Ammattijärjestöt, kansalaisjärjestöt, kuluttaja-, ympäristö- ja kansanterveysorganisaatiot ovat protestoineet voimakkaasti transatlanttista sopimusta vastaan.

5.3 Pääasiallinen huoli on se, että sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisujärjestelmä ei vastaa tarkoitustaan ja että se kohottaa ylikansallisen pääoman samaan oikeusasemaan itsenäisen valtion kanssa. Komitea kuitenkin toteaa, että jos kaksi maata haluaa edistää keskinäisiä taloudellisia suhteitaan kansainvälisen investointisopimuksen avulla, ne antavat vastavuoroisen lupauksen siitä, että ne takaavat tietyn tasoisin kohtelun toisen maan sijoittajille ja sijoituksille.

5.4 Sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun lähtökohta oli vaatimaton. Se oli alun perin suunniteltu suorien ulkomaisten sijoitusten apuvälineeksi, keinoksi hankkia vahingonkorvaus, jos valtiovalta tekee yksityisomaisuuden suoran takavarikoinnin kehitysmaassa, jonka oikeusjärjestelmä toimii kehnosti. Sen jälkeen riitojenratkaisu on kasvanut järjestelmäksi, joka

— muuttaa perustavalla tavalla sijoittajien, valtioiden ja muiden osapuolten voimasuhteita

— ensisijaistaa yritysten edut valtioiden sääntelyoikeuteen ja näiden itsemääräämisoikeuteen nähden.

5.5 Takavarikoinnin käsite on laajentunut kattamaan *takavarikointiin rinnastuvat toimet, epäsuoran ja sääntömääräisen takavarikoinnin*. Seurauksena on ollut se, että käsiteltäväksi on otettu vaateita kaikkia sellaisia valtion toimenpiteitä vastaan, joilla saattaa potentiaalisesti olla vaikutusta tuottoon, tulevaan tuottoon tai perustellusti odotettavissa olevaan tuottoon, vaikka politiikka tai toimenpide on yleisluonteinen eikä koske kyseistä sijoitusta.

5.6 Sijoitusmaan oikeusistuimen antamista kielteisistä tuomioista on valitettu, koska ne on katsottu ”takavarikoinneiksi”. Mainittakoon esimerkkinä yhdysvaltalaisen lääkealan jätin Eli Lillyn Kanadaa vastaan nostama 500 miljoonan dollarin kanne. Sen väite oli, että liittovaltion oikeuden kahdesta patentoidusta lääkeaineesta antamat tuomiot loukkasivat yrityksen sijoittajanoikeuksia. Kyseessä on ensimmäinen kerta, jolloin patentin omistava lääkealan yritys käyttää Yhdysvaltojen solmimien kauppasopimusten suomia erityisoikeuksia välineenä ajaakseen itselleen suurempaa patenttisuojaa monopoliasemassa ⁽¹⁵⁾.

5.7 Yhtiöoikeuteen erikoistuneet lakiasiantoimistot toimivat nykyään suurta hyötyä keräävinä asiantuntijoina oikeustapauksissa, joilla on hyvin vähän tekemistä yksityisomaisuuden takavarikoinnin kanssa. Kourallinen sijoitus-oikeuteen erikoistuneita lakiasiantoimistoja on ratsastanut kanne-aallon harjalla ja hallitsee nyt markkinoita.

5.8 Tarvitaanko TTIP:ssä välttämättä sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisua?

5.8.1 TTIP:n yhteydessä on vaikea väittää, että sijoittajilla olisi jotakin pelättävää sijoitusmaan oikeusjärjestelmän takia. Sekä EU:n että Yhdysvaltojen oikeusjärjestelmät ovat täysin kehittyneet ja vankat. Ei ole mitään ilmeistä syytä, miksi suorien ulkomaisten sijoitusten oikeuksia ei voitaisi suojella asianmukaisesti lisäämällä sopimukseen yksinkertainen määräys syrjimättömästä oikeussuojasta ja yhtäläisestä mahdollisuudesta vedota sijoitusmaan oikeusistuimiin. Myös Kanadan ja Japanin tapauksessa pätevät samat perusteet. Jos osoittautuu vaikeaksi toteuttaa kansainvälisiä oikeuksia neuvotteluihin, välitystoiminnan keinoin tai kulloisenkin maan tuomioistuimissa näissä erittäin pitkälle kehittyneissä demokratioissa, asia tulisi pyrkiä ensi kädessä selvittämään valtioiden välisen ratkaisun avulla.

⁽¹⁵⁾ <https://www.citizen.org/eli-lilly-investor-state-factsheet>

5.8.2 London School of Economics -yliopiston selvityksessä analysoidaan Yhdysvaltojen kahdenvälisen investointisopimusten mallia vuodelta 2012. Siinä todetaan, että Yhdysvaltojen soveltama kahdenvälisen investointisopimusten malli menee merkittävältä osin Yhdistyneen kuningaskunnan lainsäädäntöä pidemmälle. Selvityksessä todetaan myös tämän pohjalta ja Yhdistyneeseen kuningaskuntaan tehtyjen yhdysvaltalaisinvestointien mittasuhteet huomioon ottaen, että on olemassa merkittävä vaara, että Yhdistyneelle kuningaskunnalle aiheutuu poliittisia menetyksiä, kun tulevaisuudessa joudutaan luopumaan parempina pidetyistä toimintapolitiikoista tai muokkaamaan niitä, koska Yhdistyneessä kuningaskunnassa toimivat yhdysvaltalaisijoittajat esittävät vastalauseita niitä vastaan.

5.8.3 Ei ole uskottavaa väittää, että sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisumekanismien puuttuminen olisi este ulkomaisille sijoituksille. Ulkomaisten sijoitusten volyyymi vaihtelee merkittävästi EU:ssa. Eräät EU:n jäsenvaltioista, joiden Yhdysvaltojen kanssa solmimiin kahdenvälisiin investointisopimuksiin kuuluu määräyksiä sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisumenettelystä, vastaanottavat vähiten Yhdysvalloista peräisin olevia investointeja:

- Yhdysvaltojen ja EU:n välisten suorien ulkomaisten sijoitusten kokonaiskanta on tätä nykyä arvoltaan yli 2,5 biljoonaa Yhdysvaltojen dollaria (1,5 biljoonaa euroa) kummallakin taholla. Yksin Belgiaan on suuntautunut Yhdysvalloista suoria ulkomaisia sijoituksia neljä kertaa enemmän kuin Kiinaan.
- Brasiliassa, joka on suorien ulkomaisten sijoitusten suurin kohde Latinalaisessa Amerikassa, ei ole investointisopimuksia, joihin sisältyisi sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu.
- Australia on osoittanut, että valtio pystyy uskottavalla tavalla jättämään sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun yhden valtion (Yhdysvaltojen) kanssa solmimansa kauppasopimuksen ulkopuolelle ja siitä huolimatta sisällyttää se toisen valtion (Korean) kanssa tekemänsä sopimukseen. Ei ole mitään syytä, miksi EU ei voisi menetellä vastaavalla tavalla.

5.8.4 On mitä kyseenalaisinta väittää, että sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisumekanismien jääminen pois TTIP:stä heikentäisi EU:n mahdollisuuksia sisällyttää se tuleviin kahdenvälisiin investointisopimuksiin ja OECD:hen kuulumattomien maiden, kuten Kiinan, kanssa tekemiinsä investointisopimuksiin. Kiina on jo rakentanut tiiviin kahdenvälisen investointisopimusten verkoston. Niitä on kaikkiaan 130 (joukossa 26 EU:n jäsenvaltiota). Kiinassa halutaan sopimusta aivan yhtä paljon kuin EU:ssakin. Kyseenalaisempaa on, olisiko EU:n edun mukaista sallia kiinalaisten valtio-omisteisten yritysten, jotka perimmältään ovat Kiinan hallitusvallan jatke, käyttää hyväkseen sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisua asettuakseen vastustamaan valtion toimintapolitiikkaa. Siten vieras valtio saisi mahdollisuuden käyttää kaupalliseksi ajateltua prosessia tarkoituksiin, joihin pitäisi soveltaa neuvotteluja ja diplomatiaa.

5.8.5 Centre for European Policy Studies- ja Centre for Transatlantic Relations -tutkimuskeskusten sekä Johns Hopkins -yliopiston maaliskuussa 2015 julkaisemassa yksityiskohtaisessa raportissa todetaan päätelmänä seuraava: "[S]ellaisen sijoitussuojaa koskevan luvun sisällyttäminen TTIP:hen, johon liittyy sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu, ei todennäköisesti tuota merkittävää taloudellista tai poliittista etua EU:lle. Analyysimme osoittaa myös, että tällaisten määräysten sisällyttäminen aiheuttaisi merkittäviä taloudellisia ja poliittisia kustannuksia EU:lle. Vaikka on tärkeää olla liioittelematta mahdollisia kustannuksia, yleinen arviomme on, että kustannukset erittäin todennäköisesti ylittävät EU:lle mahdollisesti kertyvän hyödyn. Näin ollen ehdotamme, että ellei sijoittajan ja valtion väliseen riitojenratkaisuun sisälly huomattavia myönnytyksiä Yhdysvaltojen taholta riitojenratkaisumenettelystä aiheutuvien kustannusten kompensoimiseksi, EU:n olisi järkevää harkita muita vaihtoehtoja" ⁽¹⁶⁾.

5.9 Nykyinen poliittinen asetelma

5.9.1 Etelä-Afrikka, Bolivia, Ecuador, Venezuela ja Indonesia ovat ryhtyneet peruuttamaan voimassa olevia kahdenvälisiä investointisopimuksia tai asteittain supistamaan niitä. On lisäksi tietoja, että myös Intia on tarkastelemassa sopimuksiaan uudelleen, ja Australia on Philip Morris -tapauksen jälkimainingeissa ilmoittanut, ettei se tule suostumaan sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisua koskevan lausekkeen sisällyttämiseen yhteenkään uuteen sopimukseen.

5.9.2 Lainsäätäjien kansallinen konferenssi (The National Conference of Legislators), joka edustaa yli viittäkymmentä Yhdysvaltojen osavaltioiden parlamentaarista elintä, on ilmoittanut ⁽¹⁷⁾, että se ei tule tukemaan yhtäkään kauppasopimusta, jossa on määräykset sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisusta, koska tämä loukkaa niiden valtuuksia osavaltiotason lainsäätäjien säätää ja panna täytäntöön oikeudenmukaisia ja syrjimättömiä säännöksiä, jotka suojelevat kansanterveyttä, takaavat työterveyden ja -turvallisuuden ja suojelevat ympäristöä.

⁽¹⁶⁾ Transatlantic Investment Treaty Protection, julkaistu samanaikaisesti CEPS:n (www.ceps.eu) ja CTR:n (<http://transatlantic.sais-jhu.edu>) verkkosivuilla.

⁽¹⁷⁾ <http://www.citizen.org/documents/State-Legislators-letter-on-Investor-State-and-TPP.pdf>

5.9.3 Sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun vastustus kasvaa myös Euroopassa, missä Saksa, Itävalta, Kreikka ja Ranska kyseenalaistavat sijoittajan oikeudet TTIP:ssä.

5.9.4 Euroopan parlamentista kuuluu varoittavia ääniä. Vaikutusvaltaisen kansainvälisen kaupan valiokunnan (INTA) jäsenet ovat kehottaneet jättämään sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun pois TTIP:stä.

5.9.5 Alueiden komitea varoittaa, että EU:n ja Yhdysvaltojen välinen sijoittajan ja valtion riitojenratkaisu normaalien oikeusistuinten ohi aiheuttaa tuntevan riskin ja että sen vuoksi siitä voidaan luopua⁽¹⁸⁾.

5.9.6 Nämä mielipiteet heijastelevat näkemyksiä, joita suuri enemmistö eurooppalaisista kansalaisyhteiskunnan organisaatioista on ilmaissut: ne vastustavat sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun sisällyttämistä TTIP:hen. Yksi keskeisistä kysymyksistä on, että mikäli sijoittaja kääntyy ensiksi sijoitusmaan oikeusjärjestelmän puoleen ja saa lopullisen tuomion, sijoittajalla on siitä huolimatta mahdollisuus esittää vaade investointituomioistuimessa. Näin ollen investointituomioistuimesta tulee asian lopullinen ratkaisija, ja tätä pidetään suurena demokratian loukkauksena.

6. Euroopan komission julkinen kuulemismenettely sijoittajansuojasta ja sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisusta TTIP:ssä

6.1 ETSK suhtautuu myönteisesti komission päätökseen käynnistää julkinen kuuleminen sijoittajan ja valtion riitojenratkaisusta transatlanttisessa kauppaa- ja investointikumppanuussopimuksessa. Vastauksia saatiin yhteensä 143 053, kun pois luetaan jälkikäteen jätetyt saman tahon uudet vastaukset. Tämä osoittaa, että suuri yleisö tuntee laajaa kiinnostusta tähän aiheeseen. Vuoden 2015 tammikuussa julkaistussa komission yksiköiden valmisteluasiakirjassa tehdään seikkaperäinen analyysi yleisöltä saatujen vastausten sisällöstä ja asiallisesta annista⁽¹⁹⁾.

6.2 Kuulemismenettely perustui viitetekstiin, joka oli muokattu laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen (CETA) pohjalta. Valitettavasti tuosta sopimusluonnoksesta sen paremmin kuin Singaporen kanssa neuvotellustakaan ei järjestetty julkista kuulemistä. Nimenomaan se, että julkisen kuulemismenettelyn perustana käytettiin laaja-alaista talous- ja kauppasopimusta, josta käyty neuvottelu oli viety päätökseen ja jonka muste oli kuivunut, on aiheuttanut tiettyä huolta siitä, että julkinen kuuleminen ei ollut juuri muuta kuin tapahtuneen tosiasian toteamista ja tarkoitettu lähinnä kumileimasimeksi osoittamaan hyväksyntää EU:n ehdottamille uuden sukupolven investointisopimuksille. Tätä pelkoa lietsoi entisestään se, että kuulemisasiakirjassa keskityttiin menettelytapoihin ja että se ei sisältänyt nimenomaisia kysymyksiä periaatteesta, että sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu sisällytetään TTIP:hen. Konsultaatiomenettelyn tarkoituksena oli kuitenkin kuulla sidosryhmien mielipiteitä keinoista parantaa sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisua TTIP:ssä.

6.3 Kuulemismenettelyn uusi anti jäi niukaksi verrattuna siihen olemassa olevaan valtaisan tietomäärään, jonka aktiivinen verkossa käyty yleisökeskustelu sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisusta oli jo tuottanut. Toimenpide oli kuitenkin erittäin hyödyllinen, koska se nivoi käydyssä keskustelussa esitetyt erilaiset perustelut yhteen ja tarjosi kansalaisyhteiskunnalle mahdollisuuden ilmaista näkemyksensä suoraan.

6.4 On valitettavaa, että eräät sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun puolestapuhujista ovat sivuuttaneet noin 97 prosenttia erilaisten verkkofoorumien kautta kollektiivisesti annetuista vastauksista. Kollektiivinen vastaaminen on julkisen kuulemismenettelyn legitimi osa. ETSK on tyytyväinen Euroopan komission vakuutukseen, että kaikki vastaukset on otettu tasavertaisesti huomioon.

6.5 ETSK huomauttaa, että alle 1 prosenttia vastaajista ilmoitti olevansa Yhdysvalloissa toimivia sijoittajia, mutta komitea ei pidä tätä huolestuttavana. Demokratian ja valtioiden itsemääräämisoikeuden kaltaisia kysymyksiä käsiteltäessä ovat kansalaisyhteiskunnan laaja-alaisesti ilmaiset mielipiteet olennaisia osatekijöitä.

6.6 Euroopan komissio on yksilöinyt neljä lohkoa, missä olisi etsittävä lisää kehittämismahdollisuuksia:

- sääntelyoikeiden suojeleminen
- välimiesoikeuksien perustaminen ja toiminta
- sijoitusvaltion oikeuslaitoksen ja sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun suhde
- sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun tuottamien päätösten punninta valitusmenettelyn avulla.

⁽¹⁸⁾ CoR – TTIP – ECOS-V-063 02/15.

⁽¹⁹⁾ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153044.pdf

Lohkoja kuvaillaan tarkemmin tausta-asiakirjassa ”Investment in TTIP and beyond – the path for reform”, jonka komission jäsen Cecilia Malmström esitteli Euroopan parlamentille ja neuvostolle toukokuussa 2015.

6.7 ETSK on yllätynyt saadessaan kuulla 18. toukokuuta pidetyssä kansalaisyhteiskuntien vuoropuhelukokouksessa vahvistetun tiedon, että parhaillaan Japanin kanssa käytävissä vapaakauppaneuvotteluissa pohjana käytettävästä sijoittajansuojamallista on sovittu jo laaja-alaisessa talous- ja kauppasopimuksessa. Koska komission jäsen yksilöi Euroopan parlamentille 6. toukokuuta esittelemässään tausta-asiakirjassa ”Investment in TTIP and beyond – the Path for Reform” monia aloja, joita on syytä kehittää entisestään laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen tekstissä, komitea on huolissaan siitä, että kyseinen sopimus on edelleen perustana Japanin kaltaisen tärkeän globaalien kumppanien kanssa käytäville neuvotteluille.

7. Säätelyoikeus

7.1 ETSK pitää huolestuttavana, että Euroopan palvelufoorum (European Service Forum) julkisessa kuulemismenettelyssä antamissa vastauksissa vaaditaan odotusten ja rajoitusten minimoimista ja kehoitetaan Euroopan komissiota käyttämään Lissabonin sopimuksen mukaista neuvottelumandaattiaan parantaakseen ja vahvistaakseen eikä vesittääkseen sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisua. Näihin vaatimuksiin kuuluvat ehdoton kaikkein suosituimman valtion lauseke, kansallisen oikeusjärjestyksen mukaista kohtelua koskeva lauseke, ehdoton oikeudenmukaista ja tasapuolista kohtelua koskeva lauseke; laaja-alainen sateenvarjolauseke, ei poikkeuksia yksittäisille toimialoille, ei suodatinmekanismeja, täysimääräinen korvaus välittömistä ja välillisistä takavarikoinneista⁽²⁰⁾.

7.2 Sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisua käytetään enenevästi keinona kiertää kansalliset oikeusjärjestelmät ja haastaa valtiot sen sijaan yksityisoikeudellisiin kansainvälisiin oikeusistuimiin, joissa veronmaksajilta vaaditaan korvausta yleisen edun nimissä harjoitetusta politiikasta, jonka väitetään rajoittavan sijoitusten tuottoa. Käytännö on erityisen yleinen terveyst- ja ympäristönsuojelualoilla.

7.3 Äskettäiset suurta huomiota keränneet oikeustapaukset ovat voimistaneet sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun vastustusta:

- Philip Morris vastaan Australia aiheena savukepakkaukset – väitteinä oli, että ne vähentävät yhtiön tuotemerkeihin ja muihin teollis- ja tekijänoikeuksiin tekemien investointien arvoa.
- Vattenfall-yhtiö vaatii energiaperuskirjaa koskevan sopimuksen määräysten nojalla Saksalta 3,7 miljardin Yhdysvaltojen dollarin suuruista korvausta siitä, että maa on päättänyt luopua ydinvoiman tuotannosta.
- Lone Pine vastaan Kanada, vaateena 250 miljoonaa Kanadan dollaria sen perusteella, että Quebecin osavaltio keskeytti liuskekaasun louhinnan ympäristösyistä.
- Veolia vastaan Egypti, koska maa päätti korottaa vähimmäispalkkaa, perusteena se, että toimenpide heikentää yrityksen tuottoa.
- Libya määrättiin maksamaan 935 miljoonaa Yhdysvaltojen dollaria kuwaitilaisyritykselle, joka oli menettänyt tosiasiallisia ja varmoja tuloja matkailuhankkeesta, joka oli peruutettu⁽²¹⁾. Sijoittaja oli investoinut ainoastaan 5 miljoonaa Yhdysvaltojen dollaria hankkeeseen, jonka rakentamista ei koskaan käynnistetty.
- Micula-yritys haastoi Romanian oikeuteen aiheena sijoitus, jonka yritys oli tehnyt ennen maan liittymistä EU:hun ja jonka yhteydessä se sai valtion tarjoaman yritystoiminnan kannustimen. Liittyessään unioniin ja sen valtioneuvoston sääntöjä noudattaakseen Romanian oli lopetettava kannustinohjelmansa. Oikeusistuin määräsi vahingonkorvauksena maksettavaksi 116 000 Yhdysvaltojen dollaria korkoineen (kokonaismäärältään arviolta 250 000 dollaria), koska maa oli laiminlyönyt kahdenvälisessä investointisopimuksessa sille määrätty velvoitteensa. Vuonna 2014 Euroopan komission kilpailun pääosasto esitti Romanian kieltovaatimuksen ja määräsi sen olemaan maksamatta, koska maksua pidettäisiin laittomana valtiontukena. Tästä huolimatta välimiesoikeuden jäsenet ovat sallineet Miculan jatkaa vahingonkorvauskannettaan yhdysvaltalaisissa oikeusistuimissa, käyttäen perusteena lauseketta, jossa viitataan Yhdistyneiden Kansakuntien ulkomaisten välitystuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehtyyn yleissopimukseen (the New York Convention).

⁽²⁰⁾ ESF Response to ISDS Public Consultation, 20.6.2014.

⁽²¹⁾ <http://www.iisd.org/itn/2014/01/19/awards-and-decisions-14/>

7.4 Investointisopimuksissa kielletään varojen tai tuoton kotiuttamisen kaikenlainen rajoittaminen. Valtiot eivät saa määrätä pääoman valvontatoimia pysäyttääkseen valuuttaansa kohdistuvat hyökkäykset tai rajoittaa "kuuman rahan" virtoja kriisitilanteessa, vaikka Kansainvälinen valuuttarahasto katsookin, että tuon kaltaiset valvontatoimet ovat olennainen toimintapoliittinen keino. Sijoittajan ja valtion väliseen riitojenratkaisuun liittyvät tapaukset ovat koetelleet kaikista maista ankarimmin Argentiinaa, joka on joutunut maksamaan yli 500 miljoonaa Yhdysvaltojen dollaria sen jälkeen, kun se päätti kytkeä peson irti Yhdysvaltojen dollarista vuonna 2002.

7.5 Laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen luvussa 11 (Palveluja koskeva rajatylittävä kauppa) määrätään julkisten palvelujen sulkemisesta sopimuksen ulkopuolelle, mutta luvussa 10 (Sijoittajansuoja) ei määrätä niitä koskevista poikkeuksista tai poissulkemisista. Vaikka periaatteessa pitääkin olla hyväksyttävää, että sijoittajia suojellaan valtion viranomaisten mielivaltaisilta toimilta, *takavarikoiminnin* ja etenkin *epäsuoran takavarikoiminnin* määritelmä aiheuttaa huolta valtioiden kyvystä palauttaa tietyt kaupallisten toimijoiden nykyisin tuottamat toiminnot takaisin valtion hoidettaviksi oikeutetuista julkisen vallan politiikkaan liittyvistä syistä. Luvun 10 mukaan takavarikointi tarkoittaa myös kaikkea lainsäädäntöä, joka vaikuttaa yksityisen liiketoiminnan arvoa alentavasti. Vahingonkorvauksen täytyy vastata "todellista menetystä". Tämä voisi tehdä palvelujen palauttamisen julkisen vallan hoidettaviksi taloudellisesti liian raskaaksi valtioille.

7.6 Laaja-alaisessa talous- ja kauppasopimuksessa todetaan, että epäsuoran takavarikoiminnin määritelmä on liian väljä, ja liitteen X.11 kohdassa 3 pyritään selkeyttämään asiaa mainitsemalla ne julkisen vallan toimintapolitiikan tavoitteet, jotka eivät tarkoittaisi epäsuoraa takavarikointia. Sellaisia ovat mm. terveys, turvallisuus ja ympäristökysymykset. On kuitenkin olemassa vaara, että tämä voitaisiin tulkita normatiiviseksi, jolloin laajemmat julkisen vallan toimintapolitiittiset tavoitteet, kuten talous- ja veropolitiikka tai keskeisten palvelujen uudelleenkansallistaminen, jäisivät alttiiksi sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun puitteissa epäsuoran takavarikoiminnin perusteella esitetyille vaateille. On olennaisen tärkeää, että tämä seikka selvitetään.

7.7 Ilmoittaessaan suunnitelmistaan, joiden tarkoituksena on estää sijoittajia käyttämästä sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisua väärin, Euroopan komissio totesi, että se pyrki sisällyttämään TTIP:hen määräyksiä, joilla estetään perusteettomat kanteet⁽²²⁾. Myös laaja-alaisessa talous- ja kauppasopimuksessa on nopeutettu menettely asiattomien ja perusteettomien kanteiden hylkäämiseksi. Termin "perusteeton" määrittely tiukasti juridisessa terminologiassa tulee kuitenkin olemaan äärimmäisen vaikeaa ja se voi hyvinkin tarjota lisää hedelmällistä maaperää sijoitusasioihin erikoistuneille lakimiehille.

7.8 Luonnoksessa laaja-alaiseksi talous- ja kauppasopimukseksi on myös "oikeudenmukaisen ja tasapuolisen kohtelun" suppea määritelmä. Sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun vastustajat pitävät tätä liian väljänä, ja elinkeinoelämän piirit katsovat sen olevan turhan joustamaton. Se antaa välimiesoikeudelle yhä tulkintamahdollisuuksia, eikä siihen sisälly joustavaa uudelleenkäsittelymekanismeja.

7.9 Jo pelkkä sijoittajan ja valtion väliseen riitojenratkaisuun liittyvän oikeusriidan uhka voi aiheuttaa sääntelyn jähmenemistä, mikä laimentaa valtiovallan halua sääntelyyn yleisen edun nimissä, koska pelkona on oikeuskäsittely siihen liittyvine rankaisuvaateineen. Esimerkiksi Uuden-Seelannin hallitus on pysäyttänyt oman merkinnättömiä tupakkapakkauskauksia koskevan lakinsa käsittelyn odottaessaan päätöstä Philip Morrisin Australiaa vastaan käynnistämässä oikeusmenettelyssä.

7.10 Sääntelyn jähmettymistekijän merkitys korostui Freshfields Bruckhaus Deringer -lakiasiantuntijatoimiston kansainvälisille asiakkailleen pitämässä alustuksessa: "Yritykset tarkkailevat tätä nykyä aiempaa herkemmin kansainvälisten investointisopimusten mahdollisia vaikutuksia, ei pelkästään etsiessään viimeistä suojakeinoja, kun asiat menevät vikaan, vaan myös tärkeänä välittömästi saatavilla olevana riskinhallintavälineenä sijoituspäätöksiä toteuttaessaan."

7.11 Vaikka Euroopan komissio on sitoutunut takaamaan, että EU:n tulevaisuudessa kauppa- ja/tai investointisopimuksissa valtioita ei voida pakottaa purkamaan jokin toimenpide, tällöin ei oteta huomioon mahdollista vaikutusta, jonka aiheuttaa uhka valtavan sakon tuomitsemisesta maksettavaksi käynnistetyssä oikeusjutussa, jossa on kyse miljardeista dollareista.

7.12 Luonnoksessa laaja-alaiseksi talous- ja kauppasopimukseksi määrätään myös, että välimiesmenettelyn kulut määrätään hävinneen osapuolen maksettavaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että ne, jotka ovat esittäneet asiattoman vaateen, velvoitetaan maksamaan kaikki kustannukset. Kun kuitenkin otetaan huomioon viimeaikaiset valtaisan suuret vaatteet, tämän tuskin muodostuu esteeksi hyvävaraisille monikansallisille yhtiöille ja alaan erikoistuneille lakiasiantuntijatoimistoille, kun vastapainona ovat mahdolliset hyödyt. Toisaalta on todettava, että keskimääräiset kulut, 4 miljoonaa Yhdysvaltojen dollaria kutakin riitapuolta kohden, muodostuvat pakostakin merkittäväksi torjuvaksi tekijäksi pk-yrityksille, jotka esittävät vaateita sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun puitteissa.

⁽²²⁾ Euroopan komissio, Factsheet on ISDS, kohta 8, julkaistu 3. lokakuuta 2013.

8. Välimiesoikeuksien perustaminen ja toiminta

8.1 Nykyisestä järjestelmästä tehdään selkoa tekstijaksossa 3. Se on kysymys, josta ilmaistiin laajalti huolta kuulemismenettelyssä.

Yleisesti ollaan sitä mieltä, ettei sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu voi jatkua nykymuotoisena.

8.2 Sijoitusasioita käsittelevän välimiesoikeuden jäsenet

8.2.1 Välimiesoikeuden jäsenet valitaan kutakin tapausta varten erikseen niin, että kukin osapuoli nimeää oman välimiehensä, ja osapuolten on päästävä yhteisymmärrykseen kolmannesta välimiehestä. Mikäli ne eivät kykene pääsemään asiasta sopimukseen, nimittävä viranomainen tekee tavallisesti päätöksen kolmannesta välimiehestä. Heidät nimetään toisella tavoin kuin kansalliset tuomiovoiman käyttäjät, joille käsiteltävät oikeusasiat määrätään osapuolten pystymättä siihen vaikuttamaan. He ovat tyypillisesti useimmissa tapauksissa peräisin sijoituksia koskevien riitaisuuksien kansainvälisestä ratkaisu- ja sovittelukeskuksesta (ICSID) ja Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälisen kauppaoikeuden komiteasta (UNCITRAL) ja ovat lakimieskunnan pitkälle valikoituneita jäseniä, mukana on ansioituneita lakimiehiä, professoreita ja entisiä tuomareita. Toisin kuin Maailman kauppajärjestössä on tapana, ei vaikuta siltä, että yhtään valtiovoiman puolustusasiamiestä sijoittajan ja valtion välisessä riitojenratkaisussa tai valtiovoiman edustajaa investointisopimusneuvotteiluissa olisi valittu välimiesoikeuden jäseniksi oikeustapauksissa, joissa osapuolina on muita valtioita.

8.2.2 Kuten Corporate Europe Observatory (CEO) ⁽²³⁾ on todennut, monet ovat myös toimineet oikeudellisina avustajina muissa oikeustapauksissa: 50 prosenttia sijoittajien ja 10 prosenttia valtioiden edustajina. Roolien vastavuoroisen vaihtelun tässä suhteellisen suppeassa joukossa (15 lakimiestä toimi välimiesoikeuden jäsenenä 55 prosentissa kaikista tapauksista) ⁽²⁴⁾ nähdään toisinaan synnyttävän keskinäistä yhteenkuuluvuutta ilmentävää solidaarisuutta, joka saattaa johtaa ”epäterveisiin kompromisseihin” ⁽²⁵⁾. Kandidaattijoukon puolueettomuudesta esiintyy huolta, mitä ilmentää se, että vastapuoli kieltäytyy yhä useammissa tapauksissa hyväksymästä välimiesoikeuden jäsenehdokasta ⁽²⁶⁾.

8.3 On selvää, että vaikka monet pitävät laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen määräyksiä välimiesoikeuden jäsenten valinnasta ja oikeusistuimen toiminnasta parannuksena eräillä aloilla, niiltä puuttuu kansalaisyhteiskunnan laaja-alainen tuki. On esitetty vakavaa huolta välimiesoikeuksien perustamiseen ja niiden toimintaan liittyen:

- Valtion yleisen edun nimissä tekemät sääntelyehdotukset voisivat edelleen jäädä riippuvaisiksi vahingonkorvauskanteen kohtalosta välimiesoikeuden kolmen yksityisen lakimiehen harkinnassa.
- Eturistiriidat pois sulkevat takeet ovat heikot eivätkä juuri ole omiaan poistamaan pelkoja kyvystä poistaa ne sijoittajan ja valtion välisessä riitojenratkaisujärjestelmässä. Laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen (CETA) X.25 artiklassa määrätään, että välimiesoikeuden jäsenten täytyy noudattaa asianajajien kansainvälisen liiton (International Bar Association) antamia ohjeita eturistiriidoista kansainvälisessä välimiesoikeustoiminnassa (Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration). Tämä ei kuitenkaan ratkaise perusongelmaa eli sitä, että tietyt henkilöt toimivat sekä avustajana että välimiesoikeuden jäsenenä saman osapuolen kohdalla eri oikeustapauksissa, ja tämä on keskeinen eturistiriitaongelma.
- Luonnoksessa laaja-alaiseksi talous- ja kauppasopimukseksi määrätään, että tietojen julkistamiseen sovelletaan Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälisen kauppaoikeuden komitean (UNCITRAL) avoimuussääntöjä ja että istunnot ovat julkisia. Tätä ensi silmäyksellä houkuttelevaa avoimuusnäkömää rajoittaa kuitenkin rajusti se, että välimiesoikeudella on laaja harkintavaltia pitää istuntoja suljetuin ovin ja olla luovuttamatta asiakirjoja.

⁽²³⁾ Corporate Europe Observatory (CEO) on voittoa tavoittelematon tutkimus- ja kampanjaryhmä, joka laatii tutkimuksia ja julkaisee raportteja yritysten lobbaustoiminnasta EU:n tasolla (<http://corporateeurope.org/>).

⁽²⁴⁾ EPRS – ISDS State of Play and Prospects for Reform, 21.1.2014.

⁽²⁵⁾ OECD Working Paper on International Investment No 2012/3, s. 44–45.

⁽²⁶⁾ UNCTAD – Reform of ISDS – In Search of a Roadmap – Issues Note No. 2, kesäkuu 2013, s. 4.

9. Kansallisten oikeuslaitosten ja sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun suhde

9.1 Suorilla ulkomaisilla sijoituksilla on nykyisin lähes ainutlaatuinen oikeusasema, jonka turvin yksityishenkilö voi haastaa valtion välimiesoikeuteen kansainvälisen oikeuden nojalla. Ihmisoikeuksia koskeva lainsäädäntö suo erityisiä oikeuksia, mutta, pääasiassa siksi, että vältettäisiin kansallisten tuomioistuinjärjestelmien ohittaminen, yksityishenkilöiden edellytetään käyttävän ensin kaikki paikalliset oikeussuojakeinot, ennen kuin he voivat esittää vaateen kansainvälisen oikeusistuimen käsiteltäväksi. Laaja-alaisessa talous- ja kauppasopimuksessa ei edellytetä kaikkien paikallisten oikeussuojakeinojen käyttämistä ensin loppuun. Siinä edellytetään ainoastaan, että sijoittajat käyvät neuvotteluja.

9.2 EU:n jäsenvaltiot ovat esittäneet merkittävästi perussopimukseen ja valtiosääntöoikeuteen liittyvää huolta sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisusta sellaisena kuin se on sisällytetty laaja-alaiseen talous- ja kauppasopimukseen ja sellaisena kuin sitä kaavaillaan TTIP:hen⁽²⁷⁾. Kahdenvälisten investointisopimusten osalta sijoittajan ja valtion väliseen riitojenratkaisuun tähän mennessä ehdotetut parannukset eivät ole hälventäneet näitä huolia⁽²⁸⁾. EU:n kauppapolitiikkaa (Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 205 ja 207 artikla) sitovat periaatteet, jotka on kirjattu Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 3 artiklaan, Euroopan unionin perusoikeuskirjaan ja muihin EU:n oikeusnormeihin.

Kuitenkin sovellettaessa kauppasopimusta, jolloin investointeja koskevissa riita-asioissa annetaan ratkaisu kansainvälisissä välimiesoikeusmenettelyissä, joita kyseisen kaltaiset edellytykset eivät sido, voidaan myös tehdä päätöksiä, jotka eivät ole sopuosinnussa EU:n oikeuden kanssa (ks. kohta 7.3 edellä – Micula vastaan Romania).

9.3 Tämä tuomiovallan siirtäminen yksityisille välimiesoikeuksille, joita EU:n periaatteet eivät sido, saattaa mennä Lissabonin sopimuksen ulkopuolelle ja se voisi tarkoittaa merkittävää toimivallan ylitystä. Euroopan unionin tuomioistuin on asettanut mainitun kaltaisen kansainvälisen tuomiovallan perustamisen ehdoksi sen, ettei se loukkaa EU:n oikeusjärjestyksen itsenäisyyden kunnioittamisen periaatetta eikä perussopimuksissa vahvistettua toimivallanjakoa⁽²⁹⁾.

9.4 Koska sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu on sisällytettävä TTIP:hen sekasopimusmenettelyllä, tarvitaan kaikkien 28 jäsenvaltion parlamenttien hyväksyntä, ennen kuin se voi tulla voimaan (väliaikaisesti). Toissijaisuusperiaate on otettava huomioon, kun tarkastellaan kansallisten oikeusistuimien sivuuttamista.

9.5 Tulee tunnustaa, että EU:n oikeuden ja kansainvälisen oikeuden välillä vallitsee jännite, varsinkin Euroopan unionin tuomioistuimen tuomiovallan yksinoikeuden osalta (SEU-sopimuksen 19 artikla ja SEUT-sopimuksen 263 artikla ja sitä seuraavat). Tästä ovat osoituksena Euroopan unionin tuomioistuimen lausunto EU:n liittymisestä Euroopan ihmisoikeus-sopimukseen⁽³⁰⁾ ja Euroopan komission omaksuma tarkastelutapa, kun se korosti EU:n oikeuden ensisijaisuutta oikeustapauksessa Micula vastaan Romania. Luonnokseen laaja-alaiseksi talous- ja kauppasopimukseksi sisältyvässä 14.16 artiklassa kielletään laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen suora vaikutus ja edellytetään, että sopimuksen määräykset sisällytetään EU:n tai jäsenvaltioiden oikeuteen, jotta sijoittajat pystyvät vetoamaan niihin. Tämä mutkistaa entisestään suhdetta EU:n oikeusjärjestyksen ja välimiesoikeuksien tekemien, sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun päätösten välillä.

9.6 Kun otetaan huomioon, että sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisujärjestelmän – lajissaan ensimmäisen – luominen EU:n vapaakauppasopimuksissa aiheuttaa maailmanlaajuisia vaikutuksia jäsenvaltioille ja lukuisille EU:n kansalaisille, ETSK pitää ehdottoman tärkeänä, että Euroopan unionin tuomioistuin tutkii yhdenmukaisuuden EU:n oikeuden kanssa ennalta käsin. Tämä on erityisen tärkeää EU:n perusarvoja ja perusoikeuskirjaa ajatellen mutta myös kun muistetaan Euroopan unionin yksinoikeus oikeudellisen tulkinnan ja toissijaisuusperiaatteen alalla. Siksi tarvitaan asianmukainen oikeudellinen lausunto, joka tulee ottaa huomioon, ennen kuin sopimus tulee voimaan, kuten myös ennen kuin se tulee väliaikaisesti voimaan (SEUT-sopimuksen 218 artikla). Tässä yhteydessä on huomattava, että jos laaja-alainen talous- ja kauppasopimus tulee voimaan, siihen sisältyy jatkuvuuslauseke, joka sopimuksen päättyessä pidentää määräysten voimassaoloa kahdellakymmenellä vuodella niiden sijoitusten osalta, jotka on tehty ennen sopimuksen päättämistä.

⁽²⁷⁾ Oikeudellinen lausunto: Europa- und verfassungsrechtliche Vorgaben für das Comprehensive Economic and Trade Agreement der EU und Kanada (CETA) [Eurooppa-oikeuden ja valtiosääntöoikeuden säännökset EU:n ja Kanadan välisen laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen (CETA) osalta], Andreas Fischer-Lescano, Bremen, lokakuu 2014; Modalities for investment protection and Investor-State Dispute Settlement (ISDS) in TTIP from a trade union perspective, Markus Krajewski, Friedrich-Alexander-Universität, Erlangen-Nürnberg, FES lokakuu 2014; Freihandelsabkommen, einige Anmerkungen zur Problematik der privaten Schiedsgerichtsbarkeit [Vapaakauppasopimukset: eräitä kommentteja yksityistä välimiesoikeustoimintaa koskevaan kysymykseen], prof. Siegfried Broß, Report on Mitbestimmungsförderung [Yhteispäätösmenettelyn edistämisestä] No 4, H.Böckler Stiftung, 2015.

⁽²⁸⁾ CETA: Verkaufte Demokratie, Corporate Europe Observatory.

⁽²⁹⁾ Euroopan unionin tuomioistuin, lausunto 1/91, 14.12.1991 – EEA 1; lausunto 1/00, 18.4.2002 – ECAA; lausunto 1/09, 8.3.2011 – patentituomioistuin.

⁽³⁰⁾ Euroopan unionin tuomioistuimen lausunto 2/13, 18.12.2013.

9.7 Euroopan komission on kiireellisesti pohdittava sitä, miten menetellään olemassa olevien EU:n sisäisten kahdenvälisen investointisopimusten ja EU:n jäsenvaltioiden kolmansien maiden kanssa tekemien kahdenvälisen investointisopimusten kanssa. Tämä koskee erityisesti Yhdysvaltojen ja Kanadan kaltaisten kehittyneiden maiden kanssa tehtyjä sopimuksia, joihin sisältyy vielä nykyaikaistamista odottavia sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun mekanismeja ja joita voidaan nykyisellään käyttää haluttaessa kyseenalaistaa valtion oikeus säännellä ja sen oikeus harjoittaa legitiimiä valtiiovallan toimintapolitiikkaa. Useimpiin näistä sopimuksista sisältyy niin ikään jatkuvuuslausekkeet, mikä omalta osaltaan lisää niiden päättämisen prosessin mutkikkautta.

10. Valitusmekanismi

10.1 Kansalaisyhteiskunta on laajalti valitusmekanismin kannalla, mikä kävi ilmeiseksi julkisessa kuulemismenettelyssä ja ETSK:n julkisessa kuulemistilaisuudessa.

10.2 Luonnokseen laaja-alaiseksi talous- ja kauppasopimukseksi ei sisälly valitusjärjestelmää. Se avaa kuitenkin mahdollisuuden mainitun kaltaisen järjestelmän luomiseen. Laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen tiimoilta ei ole kaavailtu käytäväksi neuvotteluja valitusjärjestelmistä ja menettelytavoista. Tämä näkyvä toteutumattomasta lupauksesta vähentää asian tärkeyttä suuresti. Ratkaisu on löydettävä kiireellisesti.

10.3 Välimiesoikeuden ratkaisu on periaatteessa lopullinen, ja sen käsittely uudelleen tai sen kumoaminen on mahdollista ainoastaan aivan äärimmäisissä olosuhteissa⁽³¹⁾. Tämä ei kestä lainkaan vertailua kansallisten tuomioistuinjärjestelmien kanssa, eikä vastaa kuulemismenettelyssä esitettyihin perustellun huolestuneisiin näkemyksiin.

11. Miten sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisujärjestelmä uudistetaan

11.1 UNCTAD on määrittänyt viisi vaihtoehtoa sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun uudistamiseksi:

- Muokataan nykyisiä järjestelmiä kansainvälisten investointisopimusten avulla.
- Rajoitetaan sijoittajien mahdollisuuksia turvautua sijoittajan ja valtion väliseen riitojenratkaisuun.
- Edistetään vaihtoehtoja valtiolähtöistä ratkaisumallia (Alternative State Resolution, ASR)
- Otetaan käyttöön valitusmahdollisuus.
- Luodaan pysyvä kansainvälinen investointituomioistuin.

11.2 ETSK katsoo, että nämä vaihtoehdot ansaitsevat yksityiskohtaisen jatkokäsittelyn. Euroopan komissio on työstänyt neljää ensimmäistä vaihtoehtoa määrittäessään uutta lähestymistapaa sijoittajansuojaan ja sijoittajan ja valtion väliseen riitojenratkaisuun nähden luonnoksissa laaja-alaiseksi talous- ja kauppasopimukseksi ja EU:n ja Singaporen väliseksi sopimukseksi. Kuulemismenettelyssä kävi ilmi, että epäilykset istuvat edelleen syvässä. Komitea katsoo, että ajatus kansainvälisen investointituomioistuimen luomisesta tarjoaa parhaat mahdollisuudet edetä asiassa, koska se olisi varsin hyvin omiaan takaamaan järjestelmän legitimitietin ja avoimuuden ja johtaisi tulkintojen parempaan yhdenmukaisuuteen ja päätösten suurempaan täsmällisyyteen. Tässä yhteydessä ETSK suhtautuu myönteisesti kauppapolitiikasta vastaavan komissaarin kansainvälisen kaupan valiokunnalle 18. maaliskuuta esittämään näkemykseen, jonka mukaan monenvälinen oikeusistuin hyödyntäisi resursseja tehokkaammin ja sillä olisi vahvempi legitimitietti.

11.3 ETSK ei kuitenkaan pidä toimivana sellaista menettelyä, että neuvotteluja sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisusta TTIP:ssä käydään samanaikaisesti kansainvälistä investointituomioistuinta koskevaa keskipitkän aikavälin vaihtoehtoa tarkoitavien neuvottelujen kanssa. Mikäli päästään yhteisymmärrykseen laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen puitteissa, siitä syntyy kaikella todennäköisyydellä vakioreferenssi, mikä vähentää mahdollisuuksia hankkia tukea ajatukselle kansainvälisestä oikeusistuimesta. Tilannetta hankaloittaa entisestään se, ettei TTIP:stä ole automaattista kytköstä laaja-alaiseen talous- ja kauppasopimukseen. On tärkeää korostaa, että neuvottelut laaja-alaisesta talous- ja kauppasopimuksesta on saatu päätökseen ja ettei ole takeita siitä, että Kanadan hallitus hyväksyy TTIP:ssä sovittujen muutosten sisällyttämisen.

⁽³¹⁾ Sopimus valtioiden ja toisten valtioiden kansalaisten välisten investointeja koskevien riitaisuuksien ratkaisemisesta (ICSID), 52 artikla.

11.4 Nykyisen strategian myötä Euroopan komissio saattaa joutua tilanteeseen, jossa sen ensimmäinen neuvotteluyritys sijoittajansuojasta voi johtaa Yhdysvaltoja, Kanadaa ja Singaporea koskevaan kolmeen eri järjestelmään. Toisaalta, jos komissio päätyy yhdenmukaiseen järjestelmään, se voidaan saavuttaa ainoastaan hyvin tiukkojen neuvottelujen jälkeen. ETSK katsoo, että silloin on käytännössä mahdotonta saada tukea, jota tarvitaan pyrkimysten keskittämiseksi kansainvälisen oikeusistuimen luomiseen.

11.5 Siksi ETSK katsoo, että yhdessä tärkeimpien maailmanlaajuisen toimijoiden, kuten rinnakkaisiin uusiin kaupp- ja investointineuvotteluihin osallistuvien Yhdysvaltojen, Kanadan ja Japanin, kanssa on ainutlaatuinen mahdollisuus tavoitella kansainvälistä investointituomioistuinta. Komitea katsoo lisäksi, että tämä on myös paras mahdollisuus suostutella kehitysmaita, missä sijoittajansuojan tarve on todennäköisesti paljon suurempi, uuden maailmanlaajuisen järjestelmän kannalle.

Bryssel 27. toukokuuta 2015.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Henri MALOSSE

LIITE

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausuntoon

Käsittelyssä hylättiin seuraava vastalausunto, joka sai äänestyksessä tuekseen vähintään neljänneksen annetuista äänistä:

Poistetaan lausunnon koko teksti ja korvataan se seuraavasti:**1. Päätelmät ja suositukset**

1.1 Suorat ulkomaiset sijoitukset ovat tärkeä talouskasvua ja työllisyyttä edistävä tekijä. Toiseen maahan investoivat sijoittajat ottavat asiasta itsestään johtuen erityisen riskin, mutta ulkomaisia sopimuspuolia on suojeltava suhteettomalta ja huonolta kohtelulta isäntävaltiossa, mihin ne ovat sijoittaneet, kuten välittömältä takavarikolta, syrjinnältä kansallisuuden perusteella sekä epäoikeudenmukaiselta ja eriarvoiselta kohtelulta kotimaisiin sijoittajiin verrattuna. On tärkeää, että käytettävissä on riippumaton riitojenratkaisumekanismi. Sijoitukset ovat monissa tapauksissa pitkäkestoisia, ja isäntävaltion poliittiset olosuhteet saattavat muuttua.

1.1.1 Kahden valtion (tai alueen) välinen kansainvälinen investointisopimus kuuluu kansainvälisen oikeuden piiriin. Ollakseen toimiva siinä tulee olla tehokas, tasapainottava riitojenratkaisumekanismi.

1.1.2 Useimmissa kansainvälisissä investointisopimuksissa riitojenratkaisumekanismi saattaa kuitenkin yksittäiset yritykset ja isäntävaltion yhteen sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisumenettelyn⁽¹⁾ puitteissa. Sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisumenettely on luonteeltaan retrospektiivinen. Toisin kuin Maailman kauppajärjestön WTO:n riitojenratkaisumenettelyssä valtio joutuu hävitessään asiansa ainoastaan maksamaan vahingonkorvauksen. Sen ei tarvitse kumota kyseessä olevaa lainsäädäntöä. Sijoitustoiminta ei kuulu WTO:n toimivaltaan, sillä se jätettiin Dohassa vuonna 2003 käynnistetyn neuvottelukierroksen asialistan ulkopuolelle.

1.2 EU on kansainvälisten investointien saralla sekä suurin sijoittaja että sijoitusten vastaanottaja. Sijoitukset ovat EU:n yrityksille keskeisen tärkeä asia, pk-yritykset mukaan luettuina. Niinpä komitea on tyytyväinen komission kantaan⁽²⁾, jonka mukaan sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu on

— tärkeä väline, jolla suojellaan sijoituksia ja niin ollen edistetään ja turvataan talouskasvua EU:ssa

— tehokas tapa varmistaa niiden velvoitteiden noudattaminen, joihin kauppakumppanimme sitoutuvat sijoittajiemme kanssa, kun ne allekirjoittavat investointisopimuksia.

1.2.1 ETSK:n työnantajat-ryhmä järjesti transatlanttisesta kauppaa- ja investointikumppanuudesta (TTIP) liike-elämän pyöreän pöydän kokouksen, joka totesi⁽³⁾, että TTIP:n kaltaisen kansainvälisen sopimuksen tulee luoda tarvittavat edellytykset houkutellakseen tulevaisuudessa mittavasti sijoituksia transatlanttisilla markkinoilla. Tähän kuuluu riittävän toimintavapauden myöntäminen sijoittajille ja näiden syrjimätön kohtelu molemmilla tahoilla ja sijoittajansuojan nykypuitteiden parantaminen, sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu mukaan luettuna, tuomalla se paremmin pk-yritysten ulottuville ja tasapainottamalla asianmukaisesti keskenään sijoittajan oikeudet sekä valtioiden ja paikallisyhteisöjen oikeus sääntelyyn yleisen edun nimissä.

⁽¹⁾ Noin 93 prosenttia tähän mennessä solmituista yli 3 250 kansainvälisestä investointisopimuksesta sisältää määräyksiä sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisusta, vaikka menettelyä on käytetty vain alle sadassa eli vähemmän kuin kolmessa prosentissa sopimuksista.

⁽²⁾ Euroopan komissio – Factsheet on ISDS – kohta 2 – 3.10.2013.

⁽³⁾ EESC Business Round Table – Common Declaration on TTIP, 16.12.2014.

1.3 Vielä ratifioimatta olevaan EU:n ja Kanadan kauppasopimukseen (Comprehensive Economic and Trade Agreement, CETA – laaja-alainen talous- ja kauppasopimus) kuuluu laaja sijoittajansuojaa käsittelevä luku, jossa on määräyksiä sijoittajan ja valtion välisestä riitojenratkaisusta. Tämä, yhdessä EU:n ja Singaporen vapaakauppasopimuksen ⁽¹⁾ kanssa, on ensimmäinen investointisopimus, jonka EU on neuvotellut sen jälkeen, kun se sai sijoituksia koskevat toimivaltuudet Lissabonin sopimuksen nojalla vuonna 2009. Tämä on ollut omiaan hälventämään jäljelle jääneitä huolia, mutta sijoittajan ja valtion riitojenratkaisua on tarpeen kehittää vielä lisää.

1.4 Lukuun ottamatta suosituimmuuskohtelua (Most Favoured Nation, MFN), ja komission yleensä soveltamia suojalausekkeita, jotka koskevat vahingonkorvausta sodan, vallankumouksen tms. tapauksessa, komitea kehottaa rajaamaan kansainvälisten investointisopimusten tarjoaman sijoittajansuojan ja niin ollen sijoittajan ja valtionvälisen riitojenratkaisun koskemaan neljää asiallista suojelun alaa, eli

- sijoittajan kansallisuuden perusteella tapahtuvan syrjinnän kieltoa
- kohtelun vähimmäistasoa, jota kuvaillaan yleensä ”oikeudenmukaiseksi ja tasapuoliseksi”
- viipymätöntä, riittävää ja tehokasta korvausta silloin, kun takavarikoiminen tapahtuu (syrjimättömästi ja asianmukaista menettelyä noudattaen)
- sijoitukseen liittyvien varojen siirron sallimista.

1.5 Sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun käytössä on kuitenkin ajan mittaan havaittu lukuisasti tosiasiassa ja sellaisina pidettyjä väärinkäytöksiä, joihin on puututtava. Sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu tulee saattaa ajan tasalle. Komitea on tyytyväinen siihen, että komissio määräti vuoden 2015 tammikuussa neljä jatkotutkimuksen alaa sijoittajansuojan ja sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun tiimoilta tuloksena järjestämästään, sijoittajansuojaa ja sijoittajan ja valtion riitojenratkaisua TTIP:ssä käsittelevästä julkisesta kuulemismenettelystä, kun mainittu aihe oli sisällytetty jäsenvaltioiden yksimielisesti antamaan neuvottelumandaattiin.

1.5.1 Alat ovat seuraavat:

- valtion sääntelyoikeiden suojeleminen
- välimiesoikeuksien perustaminen ja toiminta
- sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun tuottamien päätösten punninta valitusmenettelyn avulla.
- sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun ja kansallisten oikeusjärjestelmien välinen yhteys.

1.5.2 Komitea katsoo olevan olennaisen tärkeää, että **valtion oikeutta säännellä** suojellaan ja että kaikki jäljelle jääneet tulkinnanvaraisuudet poistetaan. Kuten komitean antamassa TTIP-aiheisessa lausunnossa ⁽²⁾ todetaan, on olennaisen tärkeää, etteivät mitkään sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisumekanismeja koskevat TTIP-sopimuksen mahdolliset määräykset rajoita EU:n jäsenvaltioiden mahdollisuuksia harjoittaa sääntelyä yleisen edun nimissä. Aiemmat kansainväliset investointisopimukset laadittiin pääasiallisesti siksi, että oli tarpeellista suojella sijoituksia. Sekä laaja-alaisessa talous- ja kauppasopimuksessa että Singaporen kanssa solmitussa sopimuksessa on keskeisiä määritelmiä tiukennettu, jotta vältetään perusteettomat tulkinnat, ja kummankin sopimuksen johdanto-osassa viitataan nimenomaisesti sääntelyoikeuteen. ETSK katsoo, että tätä tarkoittava maininta tulee vastedes sisällyttää kussakin tapauksessa itse sopimustekstiin omana artiklanaan.

1.5.3 On olennaisen tärkeää, että **sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisua käsittelevien välimiesoikeuksien jäsenet** ovat ehdottoman puolueettomia ja eturistiriitojen ulkopuolella. Komitea kehottaa valitsemaan kaikki välimiesoikeuksien jäsenet sopimuspuolten ennakolta laatimasta henkilöluettelosta ja määrittämään näille jäsenille selkeät pätevyysvaatimukset, joihin kuuluu ennen kaikkea se, että heillä on kelpoisuus tuomarinvirkkaan ja että heidät on todettu asiantuntijoiksi kyseessä olevilla kansainvälisen oikeuden aloilla.

⁽¹⁾ Tämäkin sopimus odottaa edelleen ratifiointia, ja Euroopan unionin tuomioistuimessa on sen tiimoilta käynnissä oikeuskäsittely, joka koskee sitä, onko kyseessä ”sekamuotoinen” sopimus, mikä edellyttäisi jäsenvaltioiden parlamenttien hyväksyntää.

⁽²⁾ ETSK:n lausunto aiheesta ”Transatlanttiset kauppasuhteet ja ETSK:n kanta EU:n ja Yhdysvaltojen yhteistyön parantamiseen ja niiden väliseen mahdolliseen vapaakauppasopimukseen”, 4. kesäkuuta 2014, EUVL C 424, 26.11.2014, s. 9.

1.5.4 Myös valitusmekanismi on olennainen seikka. Oikeusmenettely vailla muutoksenhakuoikeutta on syystäkin hyvin harvinainen, vaikka nykyisissä kansainvälisissä investointisopimuksissa siten onkin. ETSK huomauttaa, että alkuperäisissä TTIP-neuvottelusuuntaviivoissa oli maininta valitusmekanismista. Sellaisen mekanismin suunnitteluratkaisut ovat ratkaisevan tärkeä asia, ja siihen lukeutuvat menettelyt jäsenten nimeämiseksi, heitä koskevat pätevyysvaatimukset ja palkkiot sekä mahdollisesti sovellettavat määräajat. Sen tulisi kattaa oikeuserehdykset ja tosiasiaerehdykset. Jo varhaisessa vaiheessa tulisi pohtia, voitaisiinko kahdenvälinen mekanismi muuttaa monenväliseksi, mahdollisesti WTO:n muutoksenhakuelimen mallin mukaan. Kaikki tämäntyyppiset mekanismit aiheuttavat lisäkustannuksia, mutta se tulee ottaa huomioon.

1.5.5 Kysymys **sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun ja kansallisten oikeusjärjestelmien** välisestä yhteydestä on vaikeampi ratkaista. Kansainvälisissä investointisopimuksissa on kyse kansainvälisistä sopimuksista, eivätkä kansalliset tuomioistuimet ole välttämättä toimivaltaisia tulkitsemaan kansainvälisen oikeuden kysymyksiä. Parhaassakin järjestelmässä voi tapahtua virheitä, mutta kaksinkertaiset vaatimukset tulee kieltää. Asian mahdollisten osapuolten tulee joko tehdä sitova päätös asian oikeuskäsittelyä aloittaessa tai sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisua pyytäessään menettää oikeutensa viedä asia kansalliseen tuomioistuimeen.

1.6 Pitkällä tähtäimellä ratkaisun tuo monenvälinen, **kansainvälinen oikeusistuim**. Tätä asiaa täytyy edistää samanaikaisesti kun kehitetään sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisua TTIP:ssä ja muualla. On välttämätöntä, että kansainvälinen sijoittajansuoja säilyy jossain muodossa sillä aikaa kun kansainvälisestä elimestä käydään neuvotteluja ja kun sitä perustetaan.

1.6.1 On tärkeää luoda tarpeellinen kriittinen massa kansainvälisen oikeusistuimen perustamiseksi. Se on pitkän tähtäimen tavoite sijoituksia koskevien riitojen ratkaisussa. Jos tällainen kansainvälinen valitusmekanismi syntyy konsensuksen kautta, se saa todennäköisesti laajaa hyväksyntää, ja siinä yhteydessä tulisi ottaa huomioon mahdolliset asiaan liittyvät ongelmat, joita kansainväliset instituutiot, kuten Kansainvälinen rikostuomioistuin, joutuvat kohtaamaan.

1.6.2 ETSK varoittaa ajattelemasta, että koska kaikki G7-ryhmän maat ovat parhaillaan osapuolina kansainvälisistä investointisopimuksista käytävissä neuvotteluissa, nämä maat käyvät kehittämään kansainvälistä oikeusistuinta keskenään. Kriittinen massa saadaan aikaan vain, jos mukana on paljon laajempi kirjo maita heti alusta pitäen, ja muille jätetään avoimeksi mahdollisuus liittyä, jos ja kun ne ovat siihen halukkaita.

1.6.3 Ennen kuin tähän päästään ETSK suositaa, että EU ja Yhdysvallat toimivat yhteisesti kahdenvälisen riitojenratkaisumekanismiin aikaansaamiseksi TTIP:n puitteissa.

2. Taustaa

2.1 Komitea toteaa, että jos kaksi maata haluaa edistää keskinäisiä taloudellisia suhteitaan kansainvälisen investointisopimuksen avulla, ne antavat vastavuoroisen lupauksen siitä, että ne takaavat tietyn tasoinen kohtelun toisen maan sijoittajille ja sijoituksille. Nämä vapaaehtoisesti annetut lupaukset on tämän jälkeen ratifioitava kansallisella tasolla täysimääräisesti. Ne eivät millään tavoin aseta etusijalle yritysten etuja suhteessa valtioiden oikeuteen säännellä. Oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamiseksi on kuitenkin huolehdittava siitä, että valtiot pitävät antamansa takeet.

2.2 Komitea on tietoinen siitä, että vaikka sopimuksia neuvottelevat valtiot pyrkivät sisällyttämään niihin määräyksiä, jotka suojelevat niiden omia yrityksiä kauppakumppaneiden syrjiviltä toimilta, vahinkoa kärsineiden yritysten on epärealistista odottaa, että mitään kiistaa otettaisiin automaattisesti käsiteltäväksi valtioidenvälisellä tasolla ja nostettaisiin näin kysymys poliittiselle tai diplomaattiselle tasolle.

2.2.1 Jos yritysten olisi luotettava siihen, että EU ottaa kiistoja käsiteltäväksi valtioidenvälisellä tasolla, voitaisiin vain hyvin harvat niistä käsitellä siten, ja olisi epätodennäköisempää, että pienet yritykset saisivat äänensä kuuluviin. On epätodennäköistä, että kahden täysin kehittyneen demokraattisen oikeusjärjestelmän välillä olisi paljon ratkaistavia tapauksia, mutta mikäli valtioidenvälisestä riitojenratkaisumenettelystä tulisi vakiomalli, mahdollisten tapausten lukumäärä pakostakin lisääntyisi, mistä koituisi tuntuvia vaikutuksia eri valtioiden voimavaroihin.

2.2.2 Kuten komission jäsen Cecilia Malmström on itse todennut⁽¹⁾ TTIP-neuvottelujen yhteydessä, Yhdysvaltojen oikeusistuimissa ei ole mahdollista vedota kansainväliseen oikeuteen, eikä yksikään Yhdysvaltojen laeista kiellä ulkomaisten sijoittajien syrjintää. Muissa maissa kansalliset tuomioistuimet voivat olla vähemmän luotettavia.

⁽¹⁾ Euroopan parlamentti, 18. maaliskuuta.

2.2.3 Sijoitustoiminta ei ole sama asia kuin kaupankäynti. Kauppakiistoissa valtiolla on selkeä velvoite ottaa ohjat käsiinsä. Tuon kaltaisissa riidoissa on luultavasti kysymys jostain tietystä tuotannon luokasta, kuten banaaneista, aurinkopaneeleista tai tekstiileistä: polkumyynti on keskeinen WTO:n riitojenratkaisumenettelyn aihe.

3. Sijoittajan ja valtion välisen riitojenratkaisun kehityskaari

3.1 Vaikka valtion ja sijoittajan väliseen riitojenratkaisuun lukeutuvien tapausten kokonaismäärä⁽¹⁾ on edelleen suppea, menettelyn käyttö on lisääntynyt merkittävästi sitten vuoden 2002. Tämä vastaa suhteellisesti suorien ulkomaisten sijoitusten kokonaismäärän lisääntymistä maailman mitassa yli 25 biljoonaan Yhdysvaltojen dollariin vuoteen 2013 mennessä. Eurooppalaiset sijoittajat ovat esittäneet noin 50 prosenttia kaikista vaateista vuodesta 2002 lähtien. Pienet tai erikoisalojen yritykset ovat käynnistäneet lukuisan joukon niistä⁽²⁾. On tärkeää, että sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisua uudistettaessa menettely tuodaan paremmin pk-yritysten ulottuville.

3.1.1 Tiedetään, että 356 tapauksen käsittely on viety loppuun, ja 25 prosenttia niistä ratkaistiin sijoittajan hyväksi ja 37 prosenttia valtion hyväksi. Loput asioista sovittiin⁽³⁾.

3.2 Eräiden sijoittajan ja valtion väliseen riitojenratkaisuun lukeutuvien tapausten ratkaisut sekä eräät edelleen käsiteltävinä olevat tapaukset kaikkialla maailmassa ovat aiheuttaneet – sekä näennäisiä että tosiasiallisia – ongelmia, minkä vuoksi yhä huomattavampi osa suuresta yleisöstä, ammattiliittojen, kansalaisjärjestöjen ja muiden organisaatioiden johdolla, on huolestunut kyseisen menettelyn käytöstä, ja vastustus investointeja koskevaa TTIP-sopimuksen lukua ja sijoittajan ja valtion riitojenratkaisua kohtaan on enenemässä.

3.3 Komitea huomauttaa, että vaikka sijoittajan ja valtion välistä riitojenratkaisua ei uudistettaisikaan ja vaikka TTIP-sopimukseen ei sisällytettäisi investointeja koskevaa lukua, jäisivät aikaisemmat järjestelyt, jotka ovat olemassa yksittäisten jäsenvaltioiden (Irlantia lukuun ottamatta) neuvottelemassa 1 400 kahdenvälisessä investointisopimuksessa ja eritoten yhdeksän jäsenvaltion Yhdysvaltojen kanssa aikaisemmin solmimissa sopimuksissa, luonnollisesti edelleen ennalleen ja pysyisivät voimassa.

Äänestystulos

Puolesta: 94

Vastaa: 191

Pidätty: 25

⁽¹⁾ 610 asiaa vuoden 2014 loppuun mennessä.

⁽²⁾ Tukholman kauppakamarin selvityksen mukaan vuosina 2006–2011 ratkaistuista noin 100 asiasta osapuilleen 22 prosenttia käynnistyi pk-yritysten vaateesta. Lisäksi Saksan teollisuusliitto BDI (Bundesverband der deutschen Industrie) raportoi, että saksalaisyritysten käynnistämistä asioista noin 30 prosentissa alullepanijana oli pk-yritys.

⁽³⁾ Euroopan komissio – Factsheet on ISDS – 3. lokakuuta 2013.